

Naschrift P. Jungbluth:

Het L.H.N.O. is het schooltype dat als 'rest' onderwijs fungeert voor de vrouwelijke leerlingen. Het verleende einddiploma 'lager beroepsonderwijs' wordt op de arbeidsmarkt gewaardeerd als 'ongeschoold'. Het is het belangrijkste schooltype voor dochters van ongeschoolde en geschoolde arbeiders. Dat type leerling wordt van oudsher in het onderwijs gezien als 'weinig begaafd', 'weinig gemotiveerd', enz. Hun toekomst zwalkt tussen huishouden en 'ongeschoold' werk. Voor zover ze doorstromen naar vervolgonderwijs worden ze daar verder 'geschoold' in hun vrouw-zijn: ze leren nóg beter anderen te verzorgen. Als ze op basis daarvan een baan krijgen komt ook die in wezen veelal neer op huishoudelijk werk. Dat is, dat ze ik al eerder geen af te wijzen zaak. Maar het is wel niets anders dan wat huishoudonderwijs van meet af aan deed: de meisjes 'uit het volk' opleiden tot het huishouden. Vandaar ook dat ik blijf spreken van de 'huishoudschool'. De kanttekeningen van mevrouw Van Wezel doen daar niets aan af.

Dat is natuurlijk allemaal niet de schuld van de docenten. Hen valt pas te verwijten dat ze in de fout gaan, als ze voor dit alles geen oog hebben. Hun maatschappelijke herkomst en hun politiek-maatschappelijke achtergrond zeggen daarover niets definitiefs. Het zijn slechts waarschuwende pieptootjes. Die toontjes worden luider als mevrouw Van Wezel-Krijnen het leren plannen, organiseren enz. van huishoudelijke werkzaamheden 'emanciperend' noemt. Dat kan in principe natuurlijk zo zijn. Maar niet als het in de plaats treedt en ten koste gaat van een beroepsopleiding die toegang verschaft tot een baan die misschien bevrediging geeft, maar die vooral dat beetje meer materiële ruimte geeft waardoor je met je partner ook het alternatief kunt bespreken dat hij misschien een beetje 'zorgt voor'. Daar knelt het het meest in het milieu van de leerlingen, dat de docenten, wat hun eigen afkomst betreft, zo slecht kennen.

Boekbesprekingen

H. SCHULZ-BORCK und B. GRIMMER. Wert und Bewertung der Arbeit von Hausfrauen und Müttern. München, Verlag Karl. M. Lipp, 1978. 131 pp. f 25,00.

De inhoud van dit boek ligt in het verlengde van het elders beschreven boek *Arbeitsbewertung in der Hauswirtschaft* van DEIST und BÖHNER. Hierin wordt de problematiek van de economische waarde toegepast naar advisering bij ongevallen veroorzaakt door derden, waarbij een huisvrouw geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt raakt, of voor gevallen, waarbij een weduwnaar alleen achterblijft. In dergelijke gevallen zal vastgesteld moeten worden hoe groot de financiële bedragen voor uitkering door de verzekering van de tegenpartij moeten zijn.

Uit het boek blijkt, dat sinds 1965 het Institut für Ernährung jaarlijks 40 tot 50 'gevalsbehandelingen' heeft geadviseerd (zowel op verzoek van belanghebbenden als van verzekeringsmaatschappijen en van rechtbanken).

Bij het vaststellen van de economische waarde wordt niet alleen de methode gevolgd van de functie-analyse, maar men heeft ook nog andere methoden ontwikkeld, die echter te ingewikkeld zijn om hier in enkele bewoordingen weer te kunnen geven.

In het boek staan tal van 'gevalsbehandelingen' uitgewerkt.

W. C. M. Crujff-Arts

DEIST und BÖHNER. Arbeitsbewertungen in der Hauswirtschaft. München, Verlag Karl M. Lipp, 1977. 387 pp. f 45,00.

De (economische) waarde van de huishoudelijke arbeid is al jaren lang een onderwerp van gesprek, maar nog niet zo zeer onderwerp van studie. Thans heeft de *Deutsche Gesellschaft für Hauswirtschaft*, in samenwerking met het *Verband für Arbeitsstudien* (REFA) de stap gewaagd om de (economische) waarde van de huishoudelijke arbeid te bepalen. Het resultaat van het onderzoek, dat acht jaar duurde, is vastgelegd in het onderhavige boek.

Om de resultaten voor de lezer duidelijk te maken is het nodig allereerst in te gaan op het begrip 'functie-waardering'.

Functie-waardering verwijst naar de toekenning van een bepaalde waarde aan functies die binnen bedrijfstakken of arbeidsorganisaties kunnen worden aangetroffen. De waarden van de functies kunnen in termen van hoog-laag of meer-minder worden gerangschikt. Systemen van functie-waardering pretenderen een methodisch hulpmiddel te vormen met behulp waarvan de relatieve waardebepaling en rangordering van functies systematisch – dat wil zeggen aan de hand van eert duidelijk geheel van normen – kunnen plaatsvinden.

De meest gebruikte systemen zijn analytisch: de functies worden 'uiteengerafeld' in een aantal kenmerken of gezichtspunten die betrekking hebben op de vereiste verstandelijke en fysieke vermogens, vaardigheden en ervaring, verantwoordelijkheid, werkomstandigheden, enz.

De mate waarin de onderscheiden gezichtspunten in functies aanwezig worden geacht, drukt men uit door per gezichtspunt een numerieke waarde toe te kennen, een zogenaamd *graderingscijfer*. Vaak worden deze gezichtspunten vermenigvuldigd met een weegfactor, waarmee het gewicht van een bepaald gezichtspunt ten opzichte van de andere gezichtspunten wordt aangegeven. Optelling van de producten (*graderingscijfer* × *weegfactor*) levert het puntentotaal van een functie op, de zogenaamde *functie-waarde*. De gevonden functie-waarden worden dan gerangschikt in een *functie-rangorde*.

Functie-waardering wordt bijna altijd (ten onrechte) in relatie gebracht met inkomensverhoudingen. Functie-waardering is méér dan uitsluitend een middel om salarissen vast te stellen (personeelsbeoordeling, capaciteitsbeoordeling, enz.).

Er zijn tal van systemen om tot functie-waardering te komen. Een van de systemen in de Bondsrepubliek – voor het bedrijfsleven – is het zogenaamde GENFER-systeem. Dit systeem is toegepast voor de functie-waardering van de huishoudelijke arbeid. Bij dit systeem onderscheidt men zes gezichtspunten:

- Kennisse (met weegfactor 1,0)
- Geschicklichkeit (0,8)
- Verantwortung (1,0)
- geistige Belastung (0,9)
- körperliche Belastung (0,8)
- Umgebungseinflüsse (0,6)

De numerieke waarden, die per gezichtspunt worden uitgedrukt, lopen van 0 tot 100.

Het in het boek beschreven onderzoek vond plaats in zeven verschillende soorten huishoudens. De huishoudelijke arbeid heeft men onderverdeeld in deeltaken (zoals planning, inkoop, zorg voor de voeding). Hiervan is vastgesteld wat het percentage aan tijdbesteding is en de vereiste gezichtspunten met daarbij de graderingscijfers. Zo kon men per deeltaak en tenslotte voor de totale huishoudelijke arbeid tot een totale puntentelling komen.

Afhankelijk van het soort huishouding, soort woning, verzorgingsbehoefte en dergelijke kwam men tot verschillende uitkomsten variërend van 181,5 punten tot 304,5 punten. (Elk type huishouding staat uitvoerig in het boek beschreven.) Met deze gevonden functie-waarden kon men de functies vergelijkbaar maken met andere functies. Bovendien kon men ook de economische waarde vaststellen.

Met een duidelijk omschreven formule kwam men tot de volgende vaststelling:

- gezin A met functie-waarde van 181,5 punten 1947,55 D.M. bruto per maand;
- gezin B met functie-waarde van 304,5 punten 2894,65 D.M. bruto per maand (1978).

Wat beoogt men nu met dit onderzoek? In het boek staat hierover het volgende: 'Die vorliegende Veröffentlichung bietet erstmals die Möglichkeit, durch Anwendung einer analytischen Methode folgende Ziele zu erreichen:

- den qualitativen Wert der Hausfrauenarbeit zu ermitteln, um ihn auch mit anderen Berufen vergleichen zu können;

- das anforderungsgerechte Entgelt für Beschäftigte in der Hauswirtschaft zu ermitteln;
- Orientierungsdaten zu setzen zur Festsetzung einer Rente für Hausfrauen, die durch einen schadenersatzpflichtigen Unfall in ihrer Arbeitsfähigkeit in ihrem Haushalt beeinträchtigt sind;
- Orientierungsdaten zu setzen für Schadenersatzforderungen nach tödlichen Unfällen von Hausfrauen. Die einklagbare Höhe des Schadens kan durch den entsprechenden Wert des Arbeitsplatzes 'Haushalt' ermittelt werden;
- anforderungsgerechte Lehr- und Ausbildungspläne für Schulen und Betriebe zu erstellen. Das bedeutet, dass solche Lehrinhalte stärker zu berücksichtigen sind, die hohe Anforderungen in Bezug auf Kenntnisse (Erfahrung und Denkfähigkeit) und an die Verantwortung stellen...

Deze punten onderstrepen naar mijn mening het belang van dergelijk onderzoek voor Nederland. Zoals het zich nu laat aanzien zal de Nederlandse Gezinsraad binnen niet al te lange tijd aandacht gaan schenken aan dit onderwerp.

W. C. M. Cruijff-Arts

R. GOEWIE, R. S'JACOB R. VAN en OVERBEEK. Huishouden in Holland. Ontwikkelingen in de huishoudelijke verzorging. 's Gravenhage, NIMAWO, 1980. 232 pp. f 24,00.

Een trend-rapport over de huishoudelijke verzorging; zo wordt *Huishouden in Holland* gepresenteerd. Het rapport werd geschreven door medewerkers van het Nationaal Instituut voor Maatschappelijk Werk Onderzoek (NIMAWO) in opdracht van de Nationale Raad voor het Maatschappelijk Welzijn, en wel ten behoeve van het zgn. Programmeringscollege Onderzoek Maatschappelijke Diensten. Samen met twee andere trend-rapporten (over maatschappelijk werk in de eerste lijn en over lichamelijk gehandicapten) moet dit rapport een basis leggen voor verder onderzoek op het terrein van de maatschappelijke dienstverlening.

Het trend-rapport is nieuw - en welkom - voor de huishoudkunde om twee redenen. Ten eerste is een dergelijk overzicht van recente ontwikkelingen van de huishouding niet eerder gemaakt. Ten tweede worden ontwikkelingen bij de overheid en het partikulier initiatief, die van invloed zijn op de huishouding, beschreven voor de onderzochte periode (1965-1980). De maatschappelijke dienstverlening aan huishoudens is een onderontwikkeld terrein binnen de huishoudkunde. Een trend-rapport is in dit verband overigens wel een groot woord, omdat de auteurs geen volledigheid pretendeerden en veelal op materiaal moesten steunen uit eenmalig verricht onderzoek. Voorts is de materiaal verzameling beperkt tot huishoudens van de autochtone Nederlandse bevolking.

Het rapport bestaat uit drie delen, voorafgegaan door een inleiding, welke behalve een verantwoording de omschrijving van de gehanteerde begrippen geeft. De keuze en omschrijving van de begrippen: *huishoudelijke verzorging*, *huishouden*, *huishouding* en *huishoudelijke arbeid* vind ik verwarrend, onzorgvuldig en te beperkt. Bijvoorbeeld, huishoudelijke verzorging wordt ingeperkt tot die werkzaamheden die in de (partikuliere) woning plaatsvinden. Door de huishouding te reduceren tot werk-in-huis wordt mijns inziens de bestaande kloof tussen de (partikuliere) huishoudelijke sektor enerzijds en de commerciële en maatschappelijke sektor anderzijds, onnodig groter gemaakt. Na het lezen van het geheel vond ik, dat de nieuwe omschrijvingen van huishoudelijke verzorging, huishouden en huishoudelijke arbeid in dit rapport eigenlijk overbodig zijn. Immers, de auteurs hadden bij de beschrijving van de ontwikkelingen te maken met verschillende definities van de huishouding uit de diverse onderzoeken die zij hebben geraadpleegd. De auteurs hebben zich daarvan goed rekenschap gegeven door per geraadpleegde bron duidelijk de indeling van de huishoudelijke activiteiten te benoemen. Nergens in het rapport blijkt een verwijzing naar de eigen visie van de auteurs op de inhoud van de huishoudelijke verzorging, en ik heb dat ook niet gemist.

Het eerste deel van het rapport gaat over de *ontwikkelingen in de huishoudelijke verzorging*. Hierbij worden eerst de trends behandeld met betrekking tot de demografische en sociaal-ekonomische kenmerken van huishoudens, de omstandigheden waarin huishoudens verkeren en de voorzieningen ten behoeve van huishoudens. De gegevens over de ontwikkelingen in de huishoudelijke verzorging zelf worden voornamelijk ontleend aan tijdbestedingsonderzoek. Belangrijk is de konklusie dat er een verschuiving is opgetreden in het oordeel van wat tot de huishouding gerekend moet worden en wat als vrijetijdsbesteding beschouwd moet worden. Dit wordt in verband gebracht met de financiële noodzaak. Brien heette in 1965 huishoudelijk werk, maar in 1975 vrijetijdsbesteding, omdat het in 1965 goedkoper was om een trui te breien dan er een te kopen. In 1975 was dat niet meer zo. Mijn opvatting is dat een trui breien huishoudelijke arbeid is, ongeacht het feit of zij voor de lol wordt gebreid of uit noodzaak. Hetzelfde geldt voor de zgn. doe-het-zelf activiteiten zoals het sleutelen aan een auto en andere vrijetijdsactiviteiten met een productief karakter.

Naast de omvang blijkt vooral de aard van huishoudelijke activiteiten in de loop van 25 jaar te zijn veranderd. In de taakverdeling tussen mannen en vrouwen is weinig veranderd. De bijdrage van de man is gering gebleven, ook indien de vrouw buitenshuis werkt. Wel is er iets veranderd in de waardering van de huisvrouwrol: meer tolerantie van de omgeving om de eksklusiviteit van die rol te doorbreken, meer ontevredenheid bij vrouwen met die rol. De ontwikkelingen in de huishoudelijke verzorging worden in verband gebracht met demografische ontwikkelingen zoals gezinsverdunding en -individualisering; de emancipatie van de vrouw; de economische situatie; en de invloed van massamedia, reclame en konsumentenorganisaties.

Het tweede deel gaat over de *invloed van de overheid en het partikulier initiatief* op de huishoudelijke verzorging. Na een bespreking van het algemene welzijns- en emancipatiebeleid van de overheid wordt het beleid met betrekking tot bepaalde soorten van huishoudens besproken. In het algemeen is er meer aandacht gekomen voor niet-gezinshuishoudens. Het behoren tot een sekse of een bepaald soort huishouden is minder bepalend geworden bij het nemen van overheidsmaatregelen op gebied van inkomen, sociale verzekeringen en belastingen.

De hulpverlening aan huishoudens wordt onderscheiden in professionele hulporganisaties, vrijwillige hulporganisaties en ongeorganiseerd vrijwilligers werk. Van de professionele hulpverlening worden besproken de gezinsverzorging, het kruiswerk en de budgetvoorlichting. De ontwikkelingen in de gezinsverzorging kenmerken zich door vernieuwingen aan de vraagzijde: toename van de vraag naar huishoudelijke hulpverlening naast verzorgende en begeleidende hulp; en uitbreiding van de doelgroep met meer bejaarden, lichamelijk gehandicapten en verpleegden. Veranderingen aan de aanbodzijde bestaan uit professionalisering en differentiatie van de hulpverlening en een streven naar decentralisatie van de organisatie. In de doelstelling van het kruiswerk is de aandacht voor preventieve hulpverlening toegenomen. Van de vrijwilligersorganisaties, zoals de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers, de Vincentius Vereniging, de Zonnebloem en dergelijke, alsmede van de ongeorganiseerde hulpverlening is weinig bekend. Verwacht wordt dat de behoefte aan hulp groeiende is door een toename van oudere huishoudens, alleenstaanden en éénoudergezinnen. Een tegengestelde trend, dus afname van de hulpvraag, wordt verwacht door de toename van andere niet-gezinshuishoudens, waarvan de zelfredzaamheid groter zou zijn, bijvoorbeeld woongroepen. Voorts zal naar verwachting de hulpvraag toenemen, wanneer het huidige overheidsbeleid, gericht op vergroting van de zelfredzaamheid van huishoudens enerzijds en op bezuiniging van de professionele hulpverlening anderzijds, wordt voortgezet.

Het rapport is zeer leesbaar, omdat het overzichtelijk is ingedeeld. Elke beschreven ontwikkeling eindigt met een konklusie over de belangrijkste veranderingen die werden gesignaleerd tussen 1965 en 1980. De gesignaleerde trends worden voorts bij elkaar gebracht in het derde en laatste deel. Blijkens de suggesties voor onderzoek, die het rapport afsluiten, kunnen we - wederom - konkluderen, dat er voor onderzoek over de relatie tussen de huishouding en maatschappelijke dienstverlening een enorm terrein braak ligt. Hopelijk zal het Programmeringscollege Onderzoek Maatschappelijke Dienstverlening onderzoekers hiertoe aanspooren en de mogelijkheden verschaffen.

A. C. L. Zuidberg